

Ion VIANU

Investigații mateine
Amintiri

POLIROM
2022

Cuprins

INVESTIGAȚII MATEINE

Investigații mateine. Umilire, Fantezie, Trufie	7
<i>Craii de Curtea-Veche</i> , cărări ascunse.....	90

AMINTIRI

Exercițiu de sinceritate	117
<i>Notă preliminară</i>	118
Supunere, împotrivire, exil.....	119
<i>Addenda</i>	237
Elegie pentru Mihai	279
Oedip la Cumpătu.....	313

Ipoteza mea e că ei voiau să penetreze cercul de la Paris (Ioneștii, Ieruncii etc.), dar nu voiau să se deconspire înainte de-a mă recruta. Refuzul meu îi lăsa dezarmați. Așa se explica faptul că nu-mi pomeniseră vreun nume propriu, că nu-mi vorbiseră decât în termeni generici despre „străini”.

Eram satisfăcut. Acasă i-am povestit Ioanei că învinsesem diavolul și am primit felicitările cuvenite.

Ne-am reîntâlnit. Mi-a propus să vin la ora prânzului într-un restaurant, o cârciumă socialistă destul de infectă din Piața Rosetti. Era oare o tentativă să mă compromită, să fiu văzut împreună cu el? Sau pur și simplu, ca oricărui bun funcționar român, îi era lene să bată drumul până la spital, la periferia orașului? Am băut o bere; am plătit eu (doar nu era să mă las plătit de el, iar între români nu se plătește nemțește). I-am repetat că *nu*, reluând argumentul cu patriotismul etc. Vorbeam absolut liber, fără să-mi pese de cei din jur, dar el, jenat, de câteva ori, mi-a spus să nu vorbesc așa de tare, că-l deconspir... Bine, a spus în cele din urmă (pentru prima dată era puțin enervat), a înțeles, nu mai insistă, va trebui totuși să ne revedem o dată. Să semnez un document, că nu voi relata nimănui.

Oare-i zdrobisem cariera lui Pârvu? Mai târziu, am aflat dintr-un interviu al unui fost obersecurist, colonelul Merce, că era foarte rău văzut *la ei* să pierzi, să primești un refuz. Însemna că nu ai pregătit destul cazul. Că ai fost sau prea superficial, sau nu îndeajuns de convingător. Teoretic, rețeaua de informatori era strict secretă. Dar, în cazul unui refuz, ea era dată în vileag fără rezultat concret.

A venit și a treia convocare. De data asta, chiar într-un sediu al lor, în strada Dobrogeanu-Gherea, într-o fostă prăvălie cu vitrinele spoite. De data asta, mai era un participant la dialog, maiorul nu-știu-cum. M-au așezat cu spatele la zid, în stil de interogatoriu, să nu cumva să evadez. Mă așteptam la amenințări,

la șantaj... nimic! Pârvu tăcea culpabilizat, maiorul, care era genul zâmbăreț, și-a exprimat doar regretele că n-o să colaborem. De documentul pe care ar fi trebuit să-l iscălesc (că n-o să destăinui discuțiile noastre) nu s-a mai vorbit. Nici azi nu înțeleg ce rost au avut ultimele două întâlniri. Poate că pur și simplu erau niște ageamii.

Chestia a avut și un epilog comic. Câteva luni după aceea, m-am trezit la spital cu un telefon de la Pârvu, dacă așa l-o fi chemat. Avea, spunea, un nepot la țară. Grav bolnav de epilepsie. N-aș vrea să-l văd? Ba da. Și a venit un adolescent însoțit de mama sa, a doua zi. I-am făcut o rețetă și au plecat, nu i-am mai văzut. Totul se isprăvea cu un banal favor.

Mult timp, chiar și începând să scriu aceste pagini, am considerat că refuzul de-a colabora cu *ei* a fost, dacă nu un triumf, cel puțin o victorie modestă.

În ultima vreme, s-a scris, s-a povestit despre atâtea tentative de recrutare. Atacuri asupra unor oameni tineri, fără relații, dezarmați, șantajabili, terorizați, loviți. Desigur, fiecare caută să se apere cât mai bine, pune în lumină (când nu confabulează – dar cine poate ști?) circumstanțele atenuante. Își construiește o apărare cât mai valabilă. Eu eram în mijlocul societății, protejat de reputația mea și a familiei mele, un om cu o mulțime de relații în țară și în străinătate.

Dacă aș fi cedat, aș fi fost într-adevăr demn de dispreț. Neceând, îmi făcusem datoria. Atât și nimic mai mult.

Însă pe mine povestea mă cutremurase. Altădată, întâlnirea cu profesorul P.P., previziunea lui, „Până acum am alergat noi după dumneata; de acum încolo o să alergi dumneata după noi“, mă tonificase, mă îndârjise să rezist, să trăiesc după legea mea. Acum, intrarea în scenă a lui Pârvu avusese darul să mă rearunce în melancolie. Un sentiment curios, nemaiîntâlnit mă încerca:

acela că România nu mai era țara mea. Dar cum se făcea asta? Nu pot să răspund în termeni raționali, preciși. Peisajul nu se schimbase, regăseam aceleași culori ale anotimpurilor, aceleași peisaje dulci. Oamenii obișnuiți nu erau nici mai răi, nici mai buni. Aceeași mizerie blândă, aceeași toleranță față de ticăloșie. În ceea ce mă privea direct, oamenii mă tratau la fel, cu un amestec de respect datorat funcției mele, iar cei ce-mi cunoșteau familia mă situau în seria generațiilor, pe mine ca și pe copiii mei. Eram perfect conștient că în nici un loc din lume nu aș fi regăsit același sentiment de *neînstrăinare*. Cu toate astea, după tentativa de recrutare în slujba Organelor, ceva se schimbase pentru mine în mod hotărâtor. Parcă între mine și țară se așezase un văl. Chipul ei era același, dar lumina pe care o reflecta era slabă, crepusculară. Această stare pe care nu sunt capabil s-o explic mai convingător se vedea pe chipul meu, am probe că era așa. Odată, un coleg, Hanganu, m-a întâlnit în curtea spitalului. „Ce se întâmplă cu tine“, mi-a spus, „ai un aer de călător, de străin... Da, îmi dădeam seama, eu, psihiatrul: eram alienat. Pentru Marx, omul se aliena de esența lui prin faptul că sistemul capitalist îi răpea cea mai mare parte a produsului muncii. Eu descoperisem că fenomenul se repeta și în socialism, unde, sub pretextul falacios al „proprietății colective asupra mijloacelor de producție“, insul era tot atât de înstrăinat față de rezultatele activității lui. Între alienarea socială și alienarea mintală trebuie să fi fost o legătură; îi cunoscusem pe „neurastenici“, acea categorie de oameni care făceau din zi noapte, se plimbau ca niște strigoi într-o lume pe care propaganda o dădea drept a lor, dar care, de fapt, le scăpa cu totul. Și petreceau nopți insomniace, nereușind să se desprindă de apăsătoarea realitate. Între alienarea socială și alienarea mintală exista o relație, cine s-ar fi putut îndoi (deși psihiatria oficială se interesase prea puțin de asta)? Eu nu mă refugiasem, printr-un capriciu al codului meu genetic,

în neurastenii, dar, brusc, începusem să mă simt ca neapartenând acestei mici lumi românești, a cărei coproprietate nu ar fi trebuit să-mi scape. Singura pe veci cu adevărat a mea. Și singura, prin urmare, care îmi putea fi furată, de vreme ce numai ce e al tău îți poate fi răpit. Da, asta era cuvântul! Țara furată!

Desigur, cunoșteam existența informatorilor. Era secretul cel mai bine păzit al Republicii și secretul lui Polișinel. Turnătorii erau cunoscuți, se știa cine erau (deși, recunosc, viitorul avea să-mi rezerve câteva surprize). Lumea nu prea se ferea de ei, făceau parte din peisaj. Profilul lor era clar. Securitatea recruta tocmai printre aceia care, din diverse motive, se ținuseră sau fuseseră ținuți în afara sferelor Partidului: independenții, orgolioșii, credincioșii; poeții, cei ce revendicau un anumit drept la fantezie; boierii, cei ce reprezentau tradiția țării, continuitatea ce acum era negată. Într-un cuvânt, tot ce ieșea din sistemul de omogenizare, atât de bine pus la punct îndeobște. Față de aceștia, Partidul se excita vânătoarește, asmuțindu-și asupra-le copoi. Că era sau nu vina ta, că te născuseși așa sau voiai să rămâi la fel, credincios ție însuși, trebuia să fii cucerit. Să nu mai rămână din tine nici o particică nemânjită. Și nimic nemurdărit din corpul societății. Pentru asta se desfășurau comorile subtilității polițiste, arme de subversiune în masă puse la punct de generații de copoi perfect dresați, perfect ingenioși. Nu numai la noi. Tehnica de recrutare venea de departe, din țara celei mai înaintate științe și culturi. Era o parte a acelui proiect grandios, niciodată abandonat, de-a trece cu tăvălugul pe societate, transformând-o într-o pastă omogenă care avea cu societatea stratificată – și, prin aceasta, diversă – din care veneam aceleași raporturi ce există între un pește viu și o pastă de *anchois*. O societate bună de întins pe pâine.

Punctul *lor* de plecare era următorul: aproape toată lumea poate fi coruptă. Prin teroare în primul rând, prin oferirea unor mici avantaje (cât mai mici, dacă ar fi fost mari, ți-ar fi produs

o părere prea bună despre tine și *ei* nu voiau asta), prin înfățișarea inutilității rezistenței. Sistemul apărea atât de coerent, de puternic. Etern. Era o copilărie să rezisti. Sau produsul unui resentiment absurd. Ca de pildă al celor ce aparțineau unor familii persecutate, foști deținuți politici, chiaburi, ofițeri regali. „Dar“, li se spunea acestora (*ei* le spuneau), „*noi* nu mai suntem aceiași (sofismul era escamotat, cum n-ar fi putut „noii“ să nu mai fie „aceiași“). Prin urmare, nici voi nu mai aveți *dreptul* la ținere de minte. Uitați! Veniți cu noi! Puteți rămâne originali, diferiți și, în același timp, să *ne* fiți de folos, să fiți de folos țării (aici, câteva lacrimi pentru țărișoară)“. Așa vorbeau și mulți găseau că vorbirea asta avea sens.

Mergeam din când în când cu Ioana la Doinaș și Irinel. Petre-ceam acolo, în micul lor apartament de lângă Piața Unirii, câte o seară, adesea cu Al. Paleologu, cu I. Negoîtescu (despre care am atâtea de povestit), cu Lucian Pintilie, cu Gelu Ionescu. La început, veneau și Matei Călinescu și Uca. Ei au plecat în ianuarie 1973 în America. Erau seri agreabile. Irinel pregătea lucruri nemaipomenite, nemaifăcute, plăcinte cu mac, de pildă. Doinaș scotea o formidabilă pălincă de cireșe sălbatice, crescute pe o pantă meridională arădeană, distilată de fratele poetului. Reușeam să vorbim și despre altceva decât despre Ceaușescu. Doinaș era admirabil când vorbea despre poezie. Dar într-o seară veni vorba despre altceva. Îl chemaseră undeva, nu mai știu unde, poate la Curtea Supremă. Se luase inițiativa reabilitării sale totale. Asta însemna că, în mod oficial, el nu mai avea să fie considerat fost deținut politic. Această tinichea îi va fi definitiv desprinsă de coadă. Dar exista și o consecință logică: el, Doinaș, nu mai trebuia în nici o situație să se refere la condamnarea sa politică, la anul de închisoare. Era un troc al memoriilor: îți ofer amnezia mea contra amneziei tale. În felul ăsta, nimeni nu se mai simte vinovat. Nici tu, nici noi. Doinaș spunea că refuzase, e imposibil

să-ți siluiești astfel memoria, spunea. Să suprimi din biografia ta o perioadă de suferință pentru obținerea unor meschine avantaje administrative.

În această strategie a împăcării generale trebuia înțeleasă și vasta campanie de recrutare a neconformiștilor-din-varii-motive, a căror reciclare era astfel desăvârșită. Ceaușescu avea o doctrină coerentă, puțin pomenită azi chiar de istorici: trebuia desăvârșit *Poporul unic muncitoresc*. Să nu mai existe unguri, evrei, români, dar nici foști burghezi, foști chiaburi. Numai batalioane disciplinate de muncitori mergând înainte. Pentru asta, paradoxal, o anumită diversitate ireductibilă putea fi tolerată, așa cum printre găini tolerezi și câte o bibilică. Dar cu o condiție totuși: să servească și ei la ceva. La construirea acelei societăți ideale. De pildă, neconformiștii să devină turnători.

Megalomania, gigantismul eului jucau un rol în coruperea indivizilor. Cei care se credeau geniali, care considerau că opera lor justifică orice mijloace erau, din principiu, mai lesne coruptibili.

Nici nu se putea altfel: să nu dai nimic în schimbul dreptului de a-ți păstra identitatea. Dar ce facem, tovarăși, cu cei care chiar nu vor? Nici măcar târgul avantajos pe care noi vi-l propunem, de-a deveni informatori, chiar și plătiți, la urma urmelor? Sunt trei soluții: întâi, pe unii îi condamnăm la o viață larvară. Nu vor depăși condiția de paria, vor trebălui în funcții minime, de pildă, profesori la o școală elementară cu closet în curte (dacă știu bine o limbă străină, ar putea deveni traducători, de preferință pentru manuale tehnice). Cătorva, dacă plătesc sau dacă sunt cumpărați, le vom da drumul. Astfel, pericolul de infectare în țară este parțial îndepărtat. Și poate că vor consimți să colaboreze cu noi din „Vest“. A treia posibilitate: îi ucidem. Ca pe inginerul Ursu, *pour l'exemple*.

Deci întâlnirile cu Pârvu refăcuseră din mine un om melancolic. De data asta, se instalase în sinea mea un sentiment care